

Cuprins

I. DISPUTE MARIOLOGICE ȘI REVOLUȚII POLITICE PE FUNDALUL SECOLULUI XX

23 august 1944 și pagina roșie din istoria României contemporane	5
<i>Telegraful Român</i> din 1944–1945 — oglindă a transformărilor României sovietizate	6
Conferința Panortodoxă de la Moscova din 1948 și directivele ei	8
Anii 1948–1950 în Biserica Ortodoxă Română — reprimare, reorganizare, aliniere oficială la directivele politice	11
Un bătrân militant și universitar epurat denunță ororile regimului dr. Petru Groza	14
O ilustră victimă a acomodării la noul regim — pr. prof. Dumitru Stăniloae	19
Papalitatea în anii 1922–1958 — între totalitarisme... . .	24
... și mariologie	27
Imaculata Concepție, dogmatizată în 1854 de Pius IX . .	28
Pius XII și dogmatizarea în 1950 a Asumpției corporale... .	32
... și în 1953 a regalității Mariei	36
Reacțiile Ortodoxiei românești: Comunicatul polemic al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române . .	38
Un extins studiu comparat al mariologilor și o propunere de trecere de la scolastică la neopatristică	41

Intervenția din 1951 a <i>Telegrafului Român</i> — polemica polemicii sau revanșa scolasticii Cernăuților prin profesorii de la Sibiu	54
„Maica Domnului ca mijlocitoare” — precizări despre sensul unei mariologii neopatrstice	61
„Considerații mariologice”, 1958 — replică sibiană întârziată în favoarea mariologiei dogmatice a manualelor	72
„Rugul Aprins” și Daniil Sandu Tudor — rezistență spirituală la comunism în București sub semnul Maicii Domnului	80
Andrei Scrima și conștiința confruntării spirituale între comunism și Biserică — renaștere prin Duh și prin foc	84
Reprimarea din 1958 și rezerva mariologică ulterioară .	90
Denunțarea „progresistă” încă în 1989 a neopatrsticii ca „teologism” neobizantin reacționar — ultima reacție polemică a Cernăuțiului scolastic	94
Proiecte nefinalizate	99
Martin Jugie și instrumentalizarea apologetică a mariologiei bizantine...	101
... în sprijinul Asumpției imortaliste	102
... în sprijinul Imaculatei Concepții	105
Mariologia ortodoxă postbizantină — polemici și polarizări	111
... polemici	112
... polarizări	114
Mariologia romano-catolică după 1958 — flux, reflux și iarăși flux	118
Mariologie și antimodernism	118
Un protestant convertit la Tradiție pledează pentru o mariologie catolică de echilibru	119
Mariologia ecleziotipică conciliară și postconciliară . . .	126
Obiecții și convergențe ecumenice	128
Presiuni pentru o nouă dogmatizare	130
Mariologia ortodoxă postbelică — reprezentanți și accente	131
Lossky și Panaghia	132
Florovsky și <i>Parthenometer</i>	134
Replieri defensive	136
Myrrha Lot-Borodine și conflictul antropologiilor teologice	137

Nellas și mariologia ca umanism teocentric	141
<i>Theotokos</i> , model al sfințeniei creștine	145
Kniazev, sinteză cu integrare biblică	147
Lacuna bizantină	148

II. MAICA DOMNULUI ÎN SPIRITUALITATEA ISIHASTĂ BIZANTINĂ A SECOLULUI XIV

Etapele declinului și disoluției	151
Renaștere clasicistă și înviorare ortodoxă	153
Un decret imperial: luna august — luna Maicii Domnului	155
Un isihasm liturgic, misionar și mariologic	159
Un parcurs duhovnicesc sub ocrotirea Maicii Domnului — Grigorie Palama, mariologul isihast	167
Începutul activității literare — două elogii ale vieții isihaste în prototipurile ei	178
Petru eremitul, întemeietorul Athosului	181
Fecioara Maria — prototipul biblic al vieții isihaste	184
Îndumnezeire și răscumpărare — mariologie și hristologie	194
Trei variante de isihasm	197
Un isihasm mariologic	199
Un isihast mitropolit	201
O viață teologică a Maicii Domnului în formă de omilii	204
Probleme de receptare	217
Nicolae Cabasila, mariologul umanist	219
O viață de intelectual bizantin reconstituită din scrisori	222
Un umanist isihast pentru o viață creștină în lume	240
O posibilă clasificare a scrierilor	244
Trilogia mariologică	245
Teofan al Niceei, mariologul sintezelor	261
Regăsirea unei opere uitate	262
Reconstituirea unei biografii	266
Islamizarea Asiei Mici și reacțiile Patriarhiei	267
Captivitatea unui mitropolit	272
Scrisorile unui alt mitropolit	274
O mariologie totală și articulațiile ei	277

Un epilog modern: Apologia mariologică a lui Nicodim Aghioritul	294
În loc de concluzii — lecțiile unor receptări distorsionate	300

*

III. TEXTE MARIOLOGICE BIZANTINE DIN SECOLUL XIV

Edictul imperial bizantin de proclamare a lunii august drept luna Maicii Domnului	305
--	-----

*

Grigorie Palama

Discurs/tratat despre intrarea Preasfintei Fecioare în Sfânta Sfintelor și despre viața ei deiformă dusă aici (<i>Omilia 53</i>)	325
---	-----

Prolog: dificultatea temei (325) / Invocarea ajutorului Fecioarei (326) / Cererea sprijinului auditoriului (327) / Fecioara, la mijloc între Dumnezeu și om (328) / Fecioara, la mijloc între Israelul cel nou și cel vechi (328) / Mijlocitoare între Dumnezeu și om și Împărăteasă (329) / Cum a ajuns Fecioara în etapele principale ale vieții ei Împărăteasă a toate (329) / Fecioara, cosmos concentrat (331) / Fecioara, concentrare a Luminii dumnezeiești (332) / Fecioara, soare al creației, cer al Soarelui Dumnezeu (332) / Lauda frumuseții Fecioarei (333) / Frumusețea Fecioarei vine dinăuntrul ei și e mai mare decât a lui Iosif (335) / În loc de studii Fecioara e închinată la Templu să fie tron însuflețit al lui Dumnezeu (336) / Relația tainică între Fecioară și Sfânta Sfintelor (336) / Viața ascunsă a Fecioarei în Sfânta Sfintelor — apologie tăcută a vieții isihaste (338) / Rod al rugăciunii, Fecioara e închinată Celui ce a dat-o pentru rugăciune (339) / Fecioara e adusă la Templu la doar trei ani (339) / Escortată de fecioare (340) / Întâmpinată de arhieru (340) / Preferă cu înțelepciune pe Dumnezeu (341) / Superioritatea Fecioarei față de Moise (341) / Superioritatea Fecioarei față de Avraam și Melchisedec (342) / Fecioara, adevăratul vas al alegerii (343) / Superioritatea Fecioarei față de Enoh și Ilie (343) / Superioritatea Fecioarei față de serafimi (346) / Fecioara, hotar și mijlocitoare între creat și Necreat (348) / Fecioara, sălaș al Treimii prin iubire (348) / Toate harurile se împărtășesc tuturor făpturilor prin Fecioara

(349) / Lauda Fecioarei și a mijlocirii ei (350) / Reluarea temei cuvântului (351) / În Templu Fecioara realizează prefigurările Legii Vechi (351) / Fecioara, hrănită de înger (352) / Hrănirea și umbrirea Fecioarei (353) / Viața ascetică a Fecioarei în Templu ca într-un rai (353) / Plină de milă pentru căderea oamenilor, Fecioara își propune să mijlocească pentru ei la Dumnezeu (354) / În convorbirea cu Dumnezeu descoperă o nouă practică și o nouă contemplare (355) / Dincolo de virtute și cunoaștere (356) / Dincolo de filozofie și gândire (356) / Isihia, călăuză îndumnezeitoare spre vederea lui Dumnezeu în lumină (357) / Fecioara, dovada vie a isihiei (358) / Să medităm la viața deiformă a Fecioarei în Templu (359) / Cosmosul și omul (359) / Simțire — imaginație — opinie — gândire — minte/inteligență (360) / Fecioara își cercetează puterile sufletești (361) / ... și alege numai viața minții (362) / Viața isihastă a Fecioarei (363) / Necesitatea luminii și vederea lui Dumnezeu (363) / Fecioara realizează asemănarea omului cu Dumnezeu și a lui Dumnezeu cu omul (364) / Lauda unirii cu Dumnezeu realizată de Fecioara (365) / Îndemn final (366)

La mântuitoarea naștere a Fecioarei Maria (*Omilia 42*) . . . 369

Vremea potrivită pentru munca mântuirii (369) / Vremea toamnei — primul praznic al mântuirii (370) / Fecioara — împlinire a prefigurărilor vechi-testamentare (370) / Ioachim și Ana — virtutea și rugăciunea lor ascultată (372) / Sensul nașterii din părinți sterpi, dar virtuoși și rugători (373) / Necesitatea rodirii duhovnicești a virtuților pentru toți creștinii (374) / Datoriile fecioarelor (374) / Datoriile creștinilor din lume (375) / Nașterea mântuirii în sufletele sterpe prin virtuți și rugăciune (376) / Îndemn final (376)

La intrarea Fecioarei în Sfânta Sfintelor (*Omilia 52*) . . . 379

Fecioara, slujitoare a Întrupării aleasă din veac (379) / Gelozia și viclenia șarpelui îl pierd pe Adam (380) / Neamul omenesc avea nevoie de o nouă rădăcină (381) / Noul Adam — om și Dumnezeu (381) / ... îndrăgostit de mântuirea noastră (382) / Unirea lui Dumnezeu Cel Pur cu firea întinată cerea puritatea unei fecioare sfinte (382) / Alegerea Fecioarei pleacă de la Set (384) / Set — prefigurare a lui Hristos (384) / Fecioara — rod al virtuților și rugăciunilor lui Ioachim și Anei (385) / Ioachim și Ana redau Fecioara lui Dumnezeu aducând-o la Templu (385) / Fecioara vine de bunăvoie la Templu (386) / Viața îngerească a Fecioarei în Sfânta Sfintelor (386) / Fecioara — adevărata Sfântă a Sfintelor (387) / Mulțumirea datorată Fecioarei (387) / Să ne mutăm și noi în Sfânta Sfintelor din cer unde e Fecioara (387)

Despre genealogia după trup a Domnului nostru
Iisus Hristos și a Pururea Fecioarei (*Omilia 57*) 389

Ca Dumnezeu, Hristos n-are genealogie (389) / Ca om, Hristos are în evanghelii două genealogii (389) / Sensul genealogiilor — alegerea Fecioarei predestinate din veci (390) / Set — prefigurare a lui Hristos (391) / De la Set la Noe (392) / Genealogiile selective (393) / Noe — prefigurare a lui Hristos (394) / De la Sem la David (395) / Diferența genealogiilor — părinți naturali și legali (395) / ... neam împărătesc și neam preoțesc (396) / Zorobabel — prefigurare a lui Hristos (396) / ... a lui Hristos — împărat și arhieru (397) / Prefigurare a înfierii și rudeniei noastre cu Hristos prin har (397) / Înfierea — realitate eshatologică, putere primită în Botez... (398) / ... cu condiția unei vieți fără păcat după Botez (399) / În caz de păcat de moarte, mai avem șansa pocăinței (388)

La Buna Vestire adusă Fecioarei Maria (*Omilia 14*) . . . 401

Întruparea, mai mare decât creația (401) / Taină ascunsă din veac (401) / Modul Întrupării și modul creației — taine reale, dar inexplicabile (402) / Iisus — din Duhul Sfânt, pentru că e Dumnezeu și Mântuitor (403) / Prăpastia căderii în blestem și întristare (403) / Pogorârea iubitoare a lui Dumnezeu (403) / Necesitatea zămislirii lui Dumnezeu dintr-o fecioară (404) / Fecioara, martoră și colaboratoare a tainei (404) / Maria — Doamnă prin excelență (405) / Salutarea îngerului (406) / Tulburarea Fecioarei și explicarea îngerului (406) / Zămislirea, prefigurată de Isaia (407) / Fiul Fecioarei — Iisus, Mântuitor, Împărat, Dumnezeu și om vestit de profeți (407) / Iisus — Împărat și Patriarh (408) / Întrebarea Fecioarei: Cum va fi aceasta? (408) / Explicarea arhanghelului (408) / Consimțământul Fecioarei și întruparea lui Dumnezeu (409) / Taina întrupării, prefigurată lui Isaia și lui Moise (409) / Fecioara în Biserică (410)

La Duminica Mironosițelor că Maica Domnului L-a văzut
prima pe Domnul înviat din morți (*Omilia 18*) 411

Învieria — recrearea omului (411) / O femeie, prima martoră a creației — tot o femeie, prima martoră a Învierii (411) / Mărturia lui Marcu (412) / Dar mărturia lui Ioan (412) / Maica Domnului, prima martoră a Învierii — taină ascunsă de evangheliști (412) / Mironosițele (413) / Evangheliștii se deosebesc în privința timpului venirii și numărului mironosițelor (414) / Maica Domnului e „cealaltă Marie” venită prima la mormânt (415) / ... martoră a cutremurului, luminii și vestirii îngerului (415) / Numai Maica Domnului înțelege taina (416) / Maica Domnului

e întâmpinată prima de Iisus (417) / Maria Magdalena nu înțelege taina (417) / Diferitele reacții ale femeilor mironosițe și ale Mariei Magdalena (418) / Reacțiile apostolilor (419) / Adevărarea credinței în înviere sunt faptele credinței (419)

La atotvenerata Adormire a Maicii Domnului (*Omilia 37*) 421

Lauda Fecioarei — un dor și o datorie (421) / Pentru Fecioara incomparabilă lauda maximă (422) / Fecioara — prefigurată și rod al făgăduinței lui Dumnezeu (422) / Fecioara — făgăduită și închinată de copilă lui Dumnezeu (422) / Taina Întrupării — unire și îndumnezeire (423) / Viața supranaturală a Fecioarei după nașterea lui Hristos (424) / Adormirea — moarte făcătoare de viață și mutare la cer (424) / Mijlocitoare între om și Dumnezeu, Mamă a Lui și Împărăteasă a creației (425) / ... cu trupul în cer (426) / ... înviată și luată la cer (426) / Fecioara — concentrare a frumuseților și excelenței întregii creații (427) / Virtuți și nemurire (427) / Fecioara — soare și cer (428) / Lauda Fecioarei (428) / Fecioara stă mai presus de serafimi, tron al lui Hristos (429) / Profeții Vechiului Testament despre Fecioara (430) / Fecioara și îngerii (430) / Iubirea dintre Fecioară și Treime (431) / Mijlocirea universală a Fecioarei (431) / Lauda Fecioarei (432) / Rugăciune către Fecioara (432)

*

Nicolae Cabasila

Cuvânt la preaslăvita Naștere a Fecioarei Maria 437

Invocarea lui Dumnezeu, elogiul precursorilor (437) / Elogiul lui Ioachim și Anei, colaboratori ai lui Dumnezeu (438) / ... superiori lui Moise, Noe și Avraam (438) / ... împlinitori exacti ai Legii (440) / Fecioara, rod al rugăciunii, dar al lui Dumnezeu, creată ca primul om (441) / Cum trebuia să fie omul: să transforme prin luptă în virtuți puterile sădite în natura sa bună (442) / Căderea în păcat, nerealizare a binelui ascuns în puterile naturii (444) / Fecioara arată prima în sine ce este omul și pe Dumnezeu (445) / Fecioara realizează omul activând liber doar puterile naturii (446) / Necesitatea vitală a contribuției libere la realizarea virtuții (448) / Fecioara realizează frumusețea originară a naturii umane (449) / Fecioara n-a avut păcat care să împiedice coborârea lui Dumnezeu în ea (450) / Dovada e că în locul blestemului primește bucurie (450) / Fecioara n-a fost curățită de păcat doar la Buna Vestire (450) / Dovada e viața Fecioarei în Sfânta Sfințelor (452) / Necesitatea realizării înainte de Întrupare

rea lui Dumnezeu a formei ideale pure a naturii umane (455) / De la nepăcătuire prin voință la neclintire în bine prin har. Dubla ei curățire (456) / Înainte de arătarea Dumnezeului-om în Hristos a fost nevoie de arătarea omului în Fecioara (457) / Conlucrarea și ajutorul Fecioarei la arătarea lui Dumnezeu în lume (458) / Ziua Nașterii Fecioarei descoperă existența umană autentică și scopul creației (458) / Laudă și invocare (459)

Cuvânt la Buna Vestire adusă Fecioarei Maria 461

Buna Vestire — bucuria unită a lui Dumnezeu, a creației și a Fecioarei prin care s-au făcut toate (461) / Colaborarea Fecioarei: restaurarea frumuseții naturii umane (462) / Fecioara stăvilește răul și împacă pe Dumnezeu ca Noe (463) / ... și pregătește palatul, capitala și împărăția pentru venirea Împăratului (464) / Contribuția Fecioarei la Întrupare — credința și consimțirea (465) / Întruparea, operă comună a Treimii și Fecioarei (465) / Fecioara, colaboratoare personală la economia mântuirii (466) / Credința Fecioarei, expresie a cunoașterii de sine și a lui Dumnezeu (466) / Nu cere curăție și explicații (468) / Acceptarea slujirii tainei venirii lui Dumnezeu (469) / Fecioara, casa Cuvântului (469) / Înțelepciunea și sfințenia culminantă a Fecioarei (470) / Întruparea, condiționată de apariția unui instrument desăvârșit (471) / Întruparea, expresie a dreptății lui Dumnezeu (472) / Glasul Fecioarei duce la întruparea Cuvântului și unește cerul și pământul (473) / Adevărata mulțumire adusă Fecioarei (474)

Cuvânt la preaslăvita Adormire a Maicii Domnului 475

Inevitabilitatea laudării Fecioarei (475) / Toate vorbesc despre Fecioara care e scopul lor (476) / Fecioara, scopul creației (476) / Fecioara, rodul pur al creației noi (477) / Fecioara, împlinirea dorinței pământului și oamenilor (478) / Fecioara descoperă îngerilor înțelepciunea lui Dumnezeu (478) / Fecioara, pământul și cerul nou (478) / Fecioara, dreptatea desăvârșită (480) / Comparație între dreptatea lui Hristos și a Fecioarei (481) / Fecioara, adevăratul altar și sânge din care țese haina trupului lui Hristos (483) / Fecioara, sfințenia maximă (484) / Fecioara, mai presus de îngeri (486) / Trupul Fecioarei, duhovnicesc încă din viață (488) / Participarea Fecioarei la viața, pătimirea și învierea lui Hristos (489) / Adormirea și mutarea cu trupul la cer (491) / Lauda adevărată a Fecioarei este în cer (491) / Fecioara, cauză asociată a mântuirii (492)

*

Teofan al Niceei

Discurs/tratat despre mărețiile negrăite ale Maicii Domnului și despre taina întrupării lui Dumnezeu ca binele ultim și cauza finală a tuturor existențelor 495

I. Prolog: Fecioara mai mare decât orice laudă (495)

II. Fecioara Mamă și Împărăteasă e cunoscută ca și Dumnezeu din cele create (497)

III. Dubla creație a lumii: pentru existența simplă și pentru existența fericită. Întruparea din Fecioară e taina existenței fericite și cauza finală a creației lumii (499)

IV. Fecioara, adevăratul Pământ și Rai. Centru al creației noi (501)

V. Fecioara, adevăratul Cer. Receptacul secund al plinătății divine. În vârful ierarhiei îngerilor și Mamă a celor îndumnezeiți în Biserică, Cer al Soarelui dreptății (512)

VI. Fecioara, Înger. Comparație cu îngerii și superioritatea ei (521)

VII. Fecioara, împărat, domn și dumnezeu al celor îndumnezeiți (526)

VIII. Predestinarea din veci a Fecioarei pentru taina Întrupării în baza preștiinței superiorității ei incomparabile și a libertății conlucrării cu Dumnezeu (528)

IX. Planul lui Dumnezeu în Întrupare: unirea cu creația, anticipată în om și realizată de Hristos și Corpul Său (533)

X. Fecioara, Gâtul prin care Hristos Capul transmite Corpului Său tainic toate harurile și prin care toate cele din Corp urcă spre Capul lor (545)

XI. Fecioara Mamă și Tatăl. Fiul, inima lor comună. Fecioara, Sfânta Sfintelor și jertfelnicul Templului ceresc (547)

XII. Fecioara Mamă și Fiul. Asemănarea fizică și morală și perihoreza perfectă între ei. Fecioară dă trup și hrănește pe Fiul, iar pe noi ne hrănește cu harul îndumnezeirii (553)

XIII. Fecioara și Duhul Sfânt. Modelată de Duhul Sfânt, devine icoană vie a Duhului și a darurilor Lui supranaturale (563)

XIV. Fecioara, Izvor și Distribuitoare a harului. Fecioara și sfinții. Nici unul nu ajunge la desăvârșire fără ea (570)

XV. Fecioara, Mama noastră adevărată, imită iubirea lui Hristos față de noi. Iubirea ei întrece orice afecțiune maternă care e o analogie imperfectă a ei (571)

XVI. Datoria aducerii-aminte neîncetate de Maica Domnului atât prin laude, cât și printr-o viață curată (575)

*

NICODIM AGHIORITUL,
Apologia notei despre Maica Domnului
din cartea *Războiul nevăzut* 577

TEOFAN AL NICEEI,
Trei epistole pastorale către poporul și clerul său
aflați sub dominație islamică 593

1. Epistolă despre cum trebuie să fie adevăratul creștin (593)
2. Epistolă despre răbdare și îndelungă-răbdare (600)
3. Epistolă către clerici despre preoție și calitățile preoților (611)